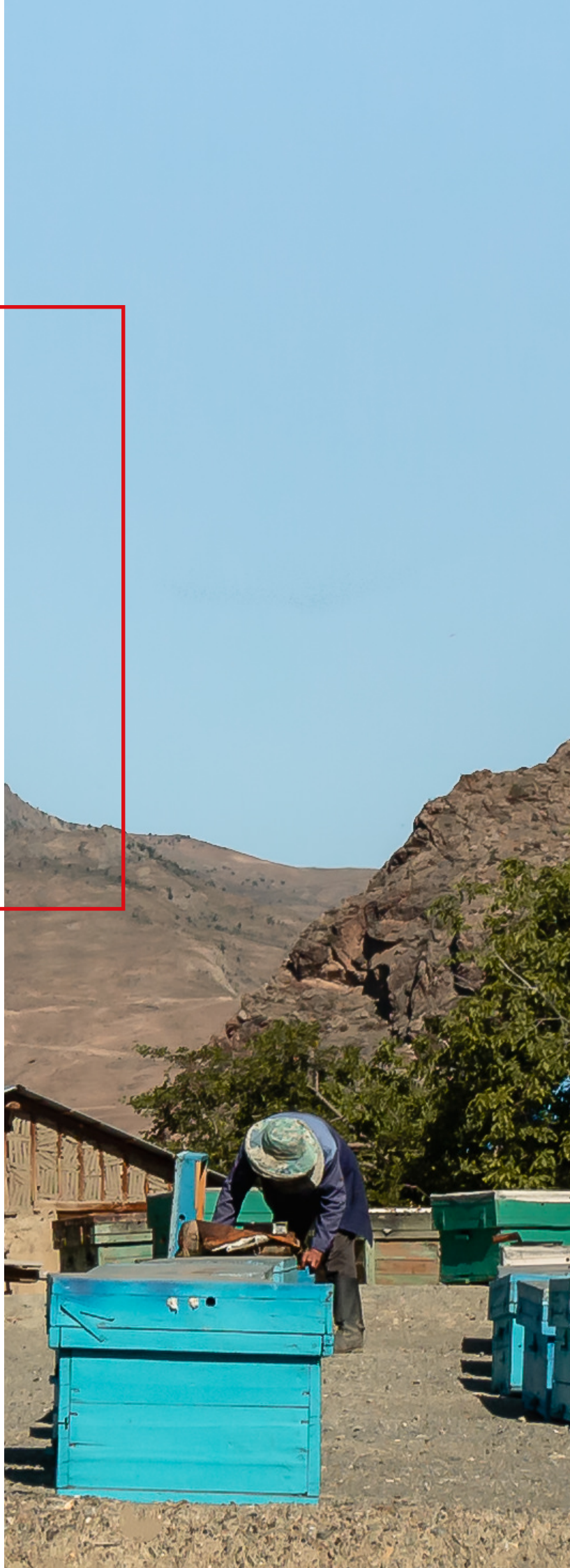

Хизматрасонӣ дар самти обу ҳаво, об ва иқлим дар Тоҷикистон

Ба сӯи стратегияи миллӣ
оиди гардолудкунандаҳо

Шарҳи мухтасари сиёсат TJ21-02
Моҳи Марти соли 2021

CARITAS Schweiz
Suisse
Svizzera
Svizra

**« Гардолудшавии
табӣӣ ҳамчунин барои
нигоҳдорӣ ва афзоиши
гуногунии биологӣ
ба хотири дастгирии
паст кардани хавфи
офатҳои табӣӣ
муҳим аст. »**

Тавсифи мухтасар

Дар ҳоле ки майдони заминҳои кишоварзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳдуд аст, муҳити кӯхистонии он метавонад дар таъмини маҳсулот ва хизматрасониҳои гуногун саҳмгузор шаванд, ки барои некӯахлоқии инсон муҳим мебошад. Ҳангоми дуруст ба роҳ мондани идоракунии, он ҷои бехатару амн барои зиндагӣ шуда метавонад, инчунин имкониятҳо барои воситаҳои устувори рӯзгузаронӣ дар ҷомеаҳои деҳотро фароҳам созад. Аз нигоҳи таърихӣ истеҳсоли бештари пахта ва вақтҳои охир зиёдтар истеҳсол кардани картошка ҳамчун зироати миллии стратегӣ ба зарурати асҳори хориҷӣ асос ёфтааст. Пахта моли калидӣ барои касби асҳори хориҷӣ буда, ҳадаф аз истеҳсоли картошкаи ватанӣ ин кам кардани харҷи асҳори хориҷӣ тавассути воридоти картошка мебошад. Зиёд кардани заминҳо барои ин зироатҳо таъсири зиёд ба истеҳсоли гандум ва дигар зироатҳо мерасонанд, зеро 70 дарсади аҳоли дар деҳот зиндагӣ мекунанд ва он зироатҳо барои таъмини бехатарии озуқаворӣ ва ғизо дар ҷомеаҳои деҳот муҳим мебошанд. Дар ҳоле ки пахта ва картошка зироатҳои худгардолудкунанда мебошанд, таҳқиқоти ҷаҳонӣ нишон медиҳанд, ки агар системаҳои кишоварзӣ тавассути муҳите тақвият ёбанд, ки гардолудкунандаҳои табӣӣ фаровон зиндагӣ мекунанд, истеҳсол аз ҳар гектар (маҳсулноки) барои ҳар ду зироат хеле зиёд афзоиш меёбад. Бештар кардани ҳосили ин зироатҳои ватании стратегӣ метавонад фишори васеъ кардани заминҳои кишоварзиро коҳиш диҳад; чунин амал имкон медиҳад, ки истеҳсоли дигар зироатҳое васеъ ба роҳ монда шаванд, ки ба даромад, озуқаворӣ ва ғизо кӯмак карда, имконияти касби бештари асҳори хориҷиро мустақкам менамояд.

Гардолудшавии табӣӣ ҳамчунин барои нигоҳдорӣ ва афзоиши гуногунии биологӣ ба хотири дастгирии паст кардани хавфи офатҳои табӣӣ (сел, заминлағжӣ ва обхезӣ) муҳим аст. Сиёсати маҳсули милли дар мавриди гардолудкунандаҳо ва гардолудкунӣ ҳамроҳ бо ҳамкории муассири байналмилалӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон имкон медиҳад, ки ба таври пурра аз ин иқтидор (потенциал) истифода намояд. Инро метавон аз тариқи муҳити мусоид ба даст овард, ки ба баланд бардоштани огоҳӣ ва таҳкими пойгоҳи дониш ва низ аз ҷой ҷунбонидани парадигма (тафаккур ё амалияҳое, ки бо мурури замон шакли стандартиро мегирад) ба самти тарзҳои идоракунии бештар устувор ва даромадноки истифодаи замин мусоидат менамояд ва ба хизматрасониҳои самарабахш дар самти обу ҳаво, об ва иқлим таъя менамояд.

Аҳамияти гардолудкунандаҳои табӣӣ барои Тоҷикистон

Бахши кишоварзии Тоҷикистон аз нигоҳи таърихӣ ба истеҳсоли бартаридори пахта аз тариқи нақшаҳои тасдиқшудаи кишти зироат дар саросари ҷумҳурӣ асос ёфта буд. Вале дар солҳои охир ҷумҳурӣ тадриҷан диққати худро ба сӯи истеҳсоли картошка ҳамчун зироати (дуввуми) миллии стратегӣ равона кардааст. Аҳами-

яи картошка дар дастури сиёсати соҳавии солҳои охир, ки зиёд кардани майдони кишти картошкарро дар ноҳияи Лахш, ки дар самти ҷанубу ғарби Тоҷикистон ҷойгир шудааст, ба миқдори 40 фоиз талаб мекунад ва табдили заминҳои кишоварзӣ аз гандум ба картошка дар ноҳияҳои монанди Муъминобод мушоҳида мешавад. Ин дастурномаҳо ҳатман миқдори заминҳои кишти зироатҳои асосиро (озуқаворӣ) барои дастгирии тадбирҳои пешрафта ҷиҳати амнияти миллии озуқаворӣ (дастрасӣ, гуногунӣ ва сифат) коҳиш медиҳанд. Равишҳои, ки ба баланд бардоштани маҳсулнокии замини кишти картошка ва пахта (тоннаҳои зиёдтар аз гектар) кӯмак мерасонанд, метавонанд барои сиёсати миллии вобаста ба тақсими муассири заминҳо барои кишти ин зироатҳои миллии стратегӣ, аз ҷумла татбиқи интиҳоби дурусти зироатҳо ҷиҳати беҳтар кардани ғизо ва воситаҳои рӯзгузаронӣ аз нигоҳи иқтисодӣ маълумоти лозимро таъмин намоянд.

Дар мавриди зироатҳои худгардолудкунанда бояд гуфт, ки аҳамияти гардолудкунандаҳои табиӣ барои пахта ва картошка дар Тоҷикистон маҳдуд мебошад. Ба ҳар ҳол, натиҷаҳои таҳқиқот аз Донишгоҳи Техас нишон медиҳанд, ки майдонҳои пахтаи воқеъ дар наздикии селҳои (колонияҳо) гардолудкунандаҳои табиӣ метавонанд зимни парвариши ғӯзаҳои пахта ғайдаовар бошанд. Ғӯзаҳои пахтаи он минтақа то ҳаҷдаҳо фоиз вазнинтар аз ғӯзаҳои он майдонҳои пахта мебошанд, ки гардолудкунандаҳои табиӣ вучуд надоранд¹. Ғӯзаҳои вазнинтари пахта ба маънои афзоиши даромади деҳқонон бидуни хароҷоти иловагӣ барои воситаҳои моддӣ ва меҳнат мебошад. Таҳқиқоти қаблан анҷомшуда дар бораи картошка нишон медиҳад, ки гурӯҳи солими занбӯрҳои ваҳшӣ қобилияти худгардолудкуниро дар майдонҳои картошка аз ҳисоби “гардолудкунии виз-визак” беҳтар месозанд - ларзиши (вибретсия) занбӯрҳои ваҳшӣ гардҳои табиӣ гулҳои картошкарро озод месозад ва бо ин амал худгардолудкунии табиӣ бармеангезад². Таҳқиқоти эксперименталӣ дар водии Фарғона нишон медиҳад, ки хизматрасониҳои гардолудкунӣ, ки занбӯрҳои асал таъмин мекунад, метавонанд ҳосилнокии пахтаро то 56% бо таъсири маҳдудият ба сифати бофт ва мӯҳтавои чарбӣ зиёд кунанд³.

Гардолудкунандаҳо ҳамчунин ба ҳаёти аҳолии деҳот алоқа доранд. Афзоиши шумораи оилаи занбӯрони дохилӣ дар ҳудуди деҳоти Тоҷикистон қисман ба ҷустуҷӯи шаклҳои гуногуни воситаҳои рӯзгузаронӣ дар деҳот ва манбаҳои алтернативии даромад иртибот дорад. Ҳамчун манбаи даромади иловагӣ тавассути истеҳсол ва фурӯши асал, занбӯрҳои дохилӣ ба деҳқонон боз ҳам даромади иловагӣ меоранд, ки аксари вақтҳо нодида гирифта мешавад. Онҳо ҳангоми истеъмоли кардани шакли гулҳо, бадани худро бо гардҳо олула месозанд ва гардҳоро аз як гул ба гули дигар интиқол медиҳанд ва ба ҳамин восита ғизои растаниҳо ҷараён мегирад. Ба иловаи занбӯри асал, дигар ҳашарот ва ҳайвонот ҳамчунин барои интиқоли гард аз як растани ба растани дигар ҷиҳати ёрӣ кардан ба гардолудшавии табиӣ ва истеҳсоли маҷмӯи пурраи тухмиҳои қобили зиндагӣ ва меваҳои комил масъул ҳастанд. Ба таври умум, онҳо иборатанд аз: занбӯракҳои алозардак, шапарақҳо, парандаи мағасхор (қолибҳо), мӯрчагон, занбӯрҳои зардак (орозардак – оса), кӯршапарақҳо, парвонагон (моль) ва гамбусакҳо. Дар ниҳоят нисфи хизматҳои гардолудкунӣ дар саросари ҷаҳон тавассути ин гардолудкунандаҳои табиӣ таъмин мегарданд. Қобилияти мо барои дастрасӣ ба намудҳои гуногуни меваҳои сабзавот аз бисёр ҷиҳатҳо ба хизмати муҳим аз ҷониби гардолудкунандагон вобаста аст.

Гардолудкунии табиӣ дар ҳифзи кардан ва тақвият додани гуногунии биологӣ барои дастгирии ҳаёти коҳишфтаи офатҳои табиӣ, махсусан таназзули (деградатсия) замин (сел, заминлағжӣ, обхезӣ) низ муҳим аст. Таназзули замин асосан натиҷаи истифодаи аз ҳад зиёд ва бепарвой ба муҳити табиӣ. Популятсияи устувори растаниҳо барои коҳиш додани таназзули баъдӣ ва ҳар ҷое имконпазир аст, барқарор кардани заминҳои таназзулфта бо ҳадафи таъмин намудани хизматрасониҳои асосии экологӣ аҳамияти ҳаёти дорад. Дар саросари дунё, тақрибан 90 фоизи растаниҳои ёбони гулкунанда, ҳадди ақал қисман, аз интиқоли гард дар онҳо аз гардолудкунандаҳо вобастагӣ аст. Муҳити барои гардолудкунандаҳо мусоид ба коҳиш додани ҳавфҳои ёрӣ мерасонад, ки бо таназзули замин ба вучуд омадаанд, дар ҳоле ки ҳамзамон ба беҳсозии системаҳои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ саҳм мегузорад.

Вазъи гардолудкунандаҳо ва омилҳои коҳишёбии онҳо

Гардолудкунандаҳо бо ҳавф рӯбарӯ ҳастанд. Ҳар ҷое, ки иттилоот дастрас аст, нишон медиҳад, ки популятсияи ин ҳашарот тӯли даҳсолаҳои охири якбора коҳиш ёфтаанд. Дар Олмон ҳулоса шудааст, ки 75% ҳашарот дар давоми 27 соли гузашта нобуд шудаанд⁴.

Дар ҳоле, ки маълумоти оиди популятсияи ин ҳашарот дар Тоҷикистон дастрас нест, гувоҳиҳои эвристикӣ аз “Китоби сурх”-и Тоҷикистон тамоюли монанд ба вазъи Олмон ва дигар кишварҳои саросари оламро инъикос менамоянд. Омилҳои коҳишёбии гардолудкунандаҳо тағйир ёфтани системаҳои идоракунӣ истифодаи замин мебошанд, ки ба сабаби харобашавии шадиди таркиби хок, истифодаи зиёди пестицидҳо, пахншавии навҳои ҳашароти ҳамлагари бегона, микроорганизмҳои ангенандаи беморӣ (патогенҳо) ва тағйирёбии иқлим ноустуворанд.

¹ Cusser, Sarah, John L. Neff, Shalene Jha, Natural land cover drives pollinator abundance and richness, leading to reductions in pollen limitation in cotton agroecosystems. Agriculture, Ecosystems & Environment, Volume 226 (2016): 33-42. Accessed March 2, 2021. ISSN 0167-8809, <https://doi.org/10.1016/j.agee.2016.04.020>. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0167880916302237>)

² Batra, Suzanne W. T. «Male-Fertile Potato Flowers Are Selectively Buzz-Pollinated Only by Bombus Terricola Kirby in Upstate New York.» Journal of the Kansas Entomological Society 66, no. 2 (1993): 252-54. Accessed March 2, 2021. <http://www.jstor.org/stable/25085442>

³ https://www.besnet.world/sites/default/files//mediafile/CA_ActionDocument_F_web_0.pdf Page 18. Accessed March 2, 2021.

⁴ Hallmann CA, Sorg M, Jongejans E, Siepel H, Hofland N, Schwan H, et al. More than 75 per cent decline over 27 years in total flying insect biomass in protected areas 12 (2017). PLoS ONE. Accessed March 14, 2021. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0185809>

« Зарурат ба чунин тадбирҳои инкишоф додани системаҳои устувори истеҳсоли бо афзоиш ёфтани таъсири тағйирёбии иқлим (ҳароратҳои баландтар ва тағйирпазирии дастрасӣ ба об барои обёрӣ) зиёд хоҳад шуд. »

Имкониятҳои дастгирӣ кардани гардолудкунандаҳо

Мавҷудияти гардолудкунандаҳои хонагӣ ба мисли занбӯри асал ва гардолудкунандаҳои ваҳшӣ ба гардолудшавии бомуваффақияти автоматӣ бурда намерасонад; ва вақте, ки аз як сол то соли дигар тағйирёбии назаррас вучуд дорад, номутобиқати байни иқлими маҳаллӣ (микроиқлим) ва системаи гардолудкунӣ метавонад ба вучуд ояд.⁵ Гардолудкунандаҳо метавонанд ба гулҳо нанишинанд ё метавонанд ба гулҳо нишинанд, вале мумкин аст гардро интиқол надиҳанд ё интиқол диҳанд, вале сабзиш сурат намегирад. Як ё чанде аз ин қадамҳои муҳим метавонанд муваффақ набованд, агар микроиқлим барои гардолудкунии самарабахш номуносиб ё ноустувор бошад.

Хидматрасониҳо дар самти обу ҳаво, об ва иқлим: Дастгирӣ кардани хоҷагидорон (фермерҳо) ва ҷомеаҳои маҳаллӣ дар мавриди интиҳоби навъу намудҳои зироате муҳим аст, ки дар шароитҳои ба иқлим устувори системаҳои гардолудкунии маҳаллӣ метавон парвариш кард, ҳамзамон, ба эътибор гирифтани нақшаҳои миллии истеҳсоли зироатҳои асосии стратегӣ зарур мебошад. Дар кишварҳои нисбатан бештар рушдкарда, воридоти тухмӣ аз дигар минтақаҳои иқлимӣ ва воситаҳои гардолудкунии сунъӣ васеъ истифода мешавад. Вале миқёси камбизоатӣ ва норасоии захираҳо дар Тоҷикистон ҳамоҳангсозии иқтидори истеҳсолиро дар шароитҳои миллии иқлимӣ тақозо менамояд, на вобаста будан аз воситаҳои воридотӣ. Ин истифода бурдани маълумот дар бораи обу ҳаво ва иқлимиро барои қабули қарорҳо ва дастгирии хизматрасониҳоро дар самти обу ҳаво, об ва иқлимиро тақозо менамояд.

Чунин хизматрасониҳо дар соҳаи обу ҳаво, об ва иқлим – ҳоҳ ба таври оммавӣ ё ҳоҳ бар асоси пардохт таъмин шаванд – барои дастгирӣ кардани интиқоли дониш ва пуштибонии техникаи хоҷагидорон (фермерҳо) бетаъхир заруранд. Ин хизматрасониҳо чунин тадбирҳое мисли эҷоди микроиқлимҳои муҳофизатшуда дар атрофи хонаҳои занбӯрҳои асал, беҳсозии муҳити табиӣ гардолудкунандаҳои ваҳшӣ, кӯчати қатор-қатори гулҳоро растанҳои асосие, ки гардолудкунандаҳоро дар ҳудуди боғҳоро саҳроҳои барои парвариши зироатҳои озуқаворӣ пешбинишуда дастгирӣ мекунанд ва методҳои аф-

зоиш додани намнокии ҳаво ба воситаи амалҳои бештар самарабахши обёриву намдоркунӣ бо мақсади дастгирии системаҳои бозэтимоди истеҳсолиро муайян менамоянд. Зарурат ба чунин тадбирҳои инкишоф додани системаҳои устувори истеҳсоли бо афзоиш ёфтани таъсири тағйирёбии иқлим (ҳароратҳои баландтар ва тағйирпазирии дастрасӣ ба об барои обёрӣ) зиёд хоҳад шуд. Муайянсозӣ ва кор дар доираи маҳдудиятҳои микроиқлими гардолудкунии растаниҳо дар муҳити табиӣ зисти худ аз нигоҳи иқтисодӣ самарабахш ва аз нигоҳи экологӣ беҳатар аст. Дар Тоҷикистон чунин хидматрасониҳо ба стратегияҳои паст кардани сатҳи камбизоатӣ ва беҳсозии хидматрасониҳои экологӣ ворид шудаанд.

Муҳофизат кардани гуногунии муҳити табиӣ зисти гардолудкунандаҳои ваҳшӣ: барои баланд бардоштани маҳсулнокии соҳаи кишоварзӣ ва барои гуногунии ҳамзистии самарабахши зироатҳои озуқавориву хӯроки чорво, ки ба муҳити Тоҷикистон мутобиқ шудааст, судманд аст. Онҳо ба ин роҳ шароитҳои зист ва некӯаҳволии аҳолии деҳот ва муҳити табииро такмил медиҳанд. Халалдорсозии антропогении муҳити табиӣ зисти гардолудкунандаҳои ваҳшӣ барои ҷомеаҳои афзоишёбандаи гардолудкунандаҳои ваҳшӣ ва ба ин васила, барои системаҳои истеҳсоли самарабахши озуқаворӣ ва хӯроки чорво мушкул эҷод мекунанд. Дар Тоҷикистон ин халалдорсозиҳо дар шаклҳои гуногун зоҳир мешаванд, аз ҷумла ҷангалбурӣ дар минтақаҳо, ки таъмини нерӯи барқ ё гази табиӣ ноустувор аст ва чаронидани ғайрисамарабахшу бемавриди чорво дар чарогоҳҳои кӯҳистонӣ ва якказироаткорӣ дар системаҳои истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ. Баъзе аз ин мушкилот аз хусусияти камбизоатӣ ва дарканормондагии ҷомеаҳои деҳот сарчашма мегиранд, вале аз сиёсатҳову амалҳои хайрхоҳонае низ бармеоянд, ки ба муҳити табиӣ зисти гардолудкунандаҳои ваҳшӣ пайомадҳои ғайричашмдошт доранд.

Ҳарчанд қабул кардани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи чарогоҳ” (дар таҳрири нав) дар соли 2019 пешрафти назаррас аст, ҳамзамон як қатор мушкилот боқӣ мемонанд. Мавсими солонаи (ба таври оммавӣ эълоншуда) чаронидани чорво дар чарогоҳҳои тоби-

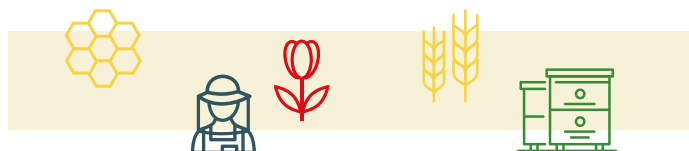
⁵ Corbet, Sarah A. Pollination and the Weather. Israel Journal of Botany, 39 (2013): 13-30. Accessed March 2, 2021. DOI: 10.1080/0021213X.1990.10677131

стонӣ бо марҳилаи гулшукуфии бисёр растаниҳое мувофиқ меояд, ки барои гардолудкунандаҳо заруранд – зарурати мусоидат намудани ҷамъиятҳои истифодабарандагони чарогоҳ ба афзоиш додани саршумори чорво, ки азёёнаш дар ихтиёр доранд, вазъиятро боз ҳам мушкилтар мекунад. Системаҳои татбиқи қонун ва ҷаримаҳо барои барқасдона расонидани зиёни чорво ба чарогоҳҳо ва моликияти хусусӣ дар марҳилаи ташаккул қарор доранд. Дастгирӣ кардани фаъолиятҳои интенсивии истеҳсоли хӯроки чорво ва омодагии хӯроки чорво дар фермаҳо, ки фишорро ба чарогоҳҳои ҳам баҳорӣ ва ҳам тобистонӣ коҳиш диҳад, амалӣ ва ҳавасманд нашудаанд. Дарки беҳтари нақше, ки гардолудкунандаҳои табиӣ дар доираи системаҳои бо ҳам алоқаманди истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ ва чорвопарварӣ метавонанд равишҳои самарабахшро барои самаранокии қонун дар бораи чарогоҳҳо ва ҳалли мушкилоте ошкор намояд, ки бо таназзули чарогоҳ ва харобшавии муҳити табиӣ зисти гардолудкунандаҳо алоқаманданд.

Нақшаҳои миллие, ки муассисаҳои давлатии хоҷагии ҷангал таҳия мекунанд, фаъолияти “дарахтбурии санитарӣ”-ро муфассал тавсиф менамоянд, ки аз ду унсур иборат аст: (i) бартараф кардани маводи хушкшуда, инчунин шоҳаҳову дарахтҳое, ки аз боди саҳт ва барфрезии шадид зиён дидаанд, бо мақсади канорачӯӣ аз сӯхтор ва (ii) бартараф кардани дарахтон дар заминҳои ҷангалпӯш, ки аз худ манбаъи “сироят” ё “зараррасонҳои номатлуб”-ро зоҳир мекунанд. Ҳарчанд ин амал дар ҷойҳое муносиб аст, ки таҳдид ба ҷангалҳои давлатӣ асосдор аст, дарахтбурии санитарӣ барои дастрасӣ ба даромад, ба воситаи фуруши чубу ҳезум ҷамъоваришуда ба маконҳои табиӣ зисти гардолудкунандаҳои табиӣ зиёновар аст. Атрофи ин масъала ва зарурати имконпазири бознигарӣ кардани амалҳои мазкур муҳокима ё мубоҳисаи созанда кам сурат гирифтааст. Дарки беҳтари маконҳои табиӣ зисти гардолудкунандаҳо ва аҳамияти гардолудкунандаҳо барои системаҳои табиӣ экологӣ (ҷангал, кишоварзӣ ва робитаҳои дохилии байни ин ду соҳа) нуқтаи ибтидоии самарабахшро барои ворид шудан ба ҷунин муҳокима пешниҳод менамояд.

Тавсияҳо

1 Таҳия, қабул ва амалисозии муштаракӣ стратегияи самарабахши милли барои муҳофизат кардани гардолудкунандаҳои табиӣ

Муҳофизати гардолудкунандаҳои табиӣ масъулияти муштаракест, ки фазои ҳамаҷониба ва мусоиди сиёсиро тақозо менамояд. Тавассути ҳамкорӣ ҳукумат, хоҷагидорон (фермерҳо), ҷомеаҳо ва созмонҳои байналмилалӣ рушд метавонанд таъмин намоянд, ки зарурат ба гардолудкунандагон дар системаи идоракунии самарабахши замин ва муҳити табиӣ зист дар бар гирифта шудааст. Нуқтаи зарурии ибтидоӣ дар таҳия кардани стратегияи самарабахши милли фаҳмиши умумӣ дар бораи вазъи ҷорӣ мебошад, ки бо гардолудкунандаҳо ва маҷмӯи мувофиқашудаи тадбирҳои амалисозӣ алоқаманд буда, методология барои раванди пайгирӣ бар онҳо асос меёбад. Ин тақозо менамояд, ки машваратҳои муштаракӣ муассисаҳои давлатӣ, заминдорони хусусӣ, созмонҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ (ҷамоатҳои деҳот ва ноҳияҳо), соҳибкорони хусусӣ ва созмонҳои байналмилалӣеро ташкил карда шавад ва онҳо бояд хоҳиш ва уҳдадориҳои худро ҷиҳати кӯмаки худро расонидан нишон диҳанд.

Ҳарчанд барои концептуализатсия ва таҳия кардани стратегияи милли вақт зарур аст, тадбирҳои таъхирнопазире вучуд доранд, ки метавон ҳозир ҳамчун зинаҳо ба сӯи амалҳои ҳамоҳангшуда анҷом дод. Баъзе амалҳо васеъ паҳнсозии дониш дар бораи аҳамияти гардолудкунандаҳои табиӣ барои Тоҷикистон ва маслиҳатҳо барои фермерону хонаводаҳо оид ба тағйироти оддӣ дар идоракунии заминро дар бар мегиранд, ки хизматрасониҳоро аз ҷониби гардолудкунандаҳои табиӣ ва неқӯҳволии онҳоро беҳтар менамоянд. Онҳо бояд ба шароитҳои афзалиятдори обу ҳаво ва иқлим дақиқ мутобиқ карда шаванд. Муҳокимаҳои доимӣ ва самарабахш оид ба методҳои камтар канорачӯнаи идоракунии чарогоҳ, ки намудҳои маҳаллии растаниҳои навъҳои маҳаллии аз ҷо-

ниби гардолудкунандаҳо бештар истифодашавандаро дастгирӣ мекунанд, инчунин муҳокимаҳои техникӣ дар бораи афзалиятҳои ҳифз кардани муҳити табиӣ зисти гардолудкунандаҳо дар ҳудуди ҷангалҳои давлатӣ аҳамияти баробар доранд. Рӯйкардҳо (подходы) барои ҳалли эҳтимолии ин мушкилоти мураккабу тӯлонӣ саҳми муҳиме ба стратегияи самарабахши милли муҳофизат кардани гардолудкунандаҳо мебошанд.

2 Тоҷикистон бояд масъалаи пайвастан ба Эътилофи дӯстдорони гардолудкунандаҳоро баррасӣ намояд

Ҷумҳурии Тоҷикистон Конвенсия оид ба гуногунии биологиро имзо кардааст ва узви Платформаи байниҳукумати илмӣ-сиёсӣ оид ба гуногунии биологӣ ва хизматрасониҳои экосистема мебошад. Ҳамчун масъалаи фарогир дар контексти фаъолиятҳои кории барномаи Конвенсия оид ба гуногунии биологӣ дар мавриди гуногунии биологии кишоварзӣ ва алоқамандиҳои он бо барномаҳои дигар, конвенсия соли 2018 ташаббуси муҳофизат ва истифодаи устувори гардолудкунандаҳоро⁶ расман таъсис дод. Соли 2016 Платформаи байниҳукумати илмӣ-сиёсӣ оид ба гуногунии биологӣ ва хизматрасониҳои экосистема “Гузориши арзёбӣ оид ба гардолудкунандаҳо, гардолудкунӣ ва истеҳсоли маводи озуқавориро” нашр кард⁷.

Дар воқуниш ба ин гузориш ва дар контексти Конвенсия оид ба гуногунии биологӣ, эътилофи кишварҳо барои муҳофизати гардолудкунандаҳо – Эътилофи хоҳишмандон барои ривочи гардолудкунандагон таъсис дода шуд⁸. Далелҳо ба нафъи ин, ки чаро Тоҷикистон бояд талошҳояшро барои эҷоди ҷунин эътилоф равона намояд, асос доранд – ва баъзеи онҳо дар ин шарҳи мухтасар зикр шудаанд. Ҳамчун нуқтаи оғоз, ҳукумат метавонад аз як қатор кишварҳои дигари олам, ки барои ҳифзи гардолудкунандаҳо ўҳдадор шудаанд ва муҳити зисти онҳо тадбирҳо меандешанд то коҳиши онҳоро боздоранд ва ақиб гардонанд, илҳом гирад.

⁶ <https://www.cbd.int/doc/decisions/cop-14/cop-14-dec-06-en.pdf>

⁷ <https://www.ipbes.net/assessment-reports/pollinators>

⁸ www.promotepollinators.org

Муаллифон

Шинан Н. Кассам, Директори кишварӣ –
Каритас Швейтсария, Душанбе

Мартин Тиссен, Мушовири калон –
ORG-ID, Нидерланд

Борис Орловский, Директори барнома –
Каритас Швейтсария, Люсерн

Дастгирии молиявии ин нашрия таъмин шудааст аз ҷониби

Далелҳое, ки дар ин шарҳи кӯтоҳ омадаанд,
далелҳои муаллифон мебошанд ва мета-
вонанд ё наметавонанд нуқтаи назари
расмӣ ва сиёсати Барномаи озуқаворӣ
ҷаҳонӣ, Агенсии Швейтсария оид ба рушд
ва ҳамкорӣ, Шоҳигарии Лихтенштейн
ва Фонди Леопард Бахманро инъикос
намоянд.

Design and Layout by Zoï Environment Network / Carolyne Daniel 2020
Photo cover © www.goingthewholehogg.com

